Ramon Lapiedra i Civera

MEDALLA D'HONOR 2021

Premis de la **Xarxa Vives** d'**Universitats**

UNIVERSITAT CARDENAL HERRERA CEU
2 de JULIOL de 2021

LAUDATIO Joan Francesc Mira i Casterà, escriptor i catedràtic de Grec de la Universitat Jaume I

És costum, en actes com aquest, enaltir els mèrits de la persona homenatjada, i enumerar-los amb un itinerari detallat de la seua vida, càrrecs i publicacions. Però, en un dia com avui, i devant d'algú tan conegut, miraré de reduir al mínim aquesta part de la lloança ritual que coneixem amb el mot llatí *laudatio.*

El currículum del professor Lapiedra és de sobres conegut, i sobre els seus camins acadèmics, científics i civils és fàcil trobar informació en qualsevol mitjà electrònic, i molt especialmente en el parlament que li dedicà el prof. Antoni Ferrando en el lliurament de la Medalla d'Or de l'AVL (cf. *eHumanista, IVITRA,* 2020), o en el volum *Ramon Lapiedra: la raó cívica*, publicat amb motiu de la concessió de la Medalla de la Universitat de València. No es tracta només d'un científic eminent en el camp de la física teòrica (aquell en què hom treballa, tal com ell mateix sol dir, "amb un bolígraf i un tros de paper"), matèria a què es dedicà alguns anys al CNRS de París, i de la qual ha estar catedràtic a València. Es tracta, sobretot i des de la meua percepción personal, de qui va ser entre 1984 i 1994 rector de la mateixa universitat, la història contemporània de la qual es podria dividir en "abans del rector Lapiedra i després del rector Lapiedra", amb tota la dimensió pública, acadèmica i ètica que això representa. Aquells anys, decisius per al País Valencià en tants aspectes, van significar la seua projecció i protagonisme en la vida cívica, política i cultural de la societat valenciana, una part de la qual, també cal dir-ho, li ho va pagar amb actituds hostils i agressives, campanyes de difamació i tota la misèria moral que produeix una certa manera de pensar, o més aviat de no pensar.

En la matèria a què s'ha dedicat, Ramon Lapiedra, per fer-ho curt, és autor de mig centenar de publicacions en física teòrica, la majoria de les quals en revistes especialitzades d'abast internacional, i de diversos treballs científics dirigits. La seua recerca es desenvolupa en electrodinàmica, gravitació, cosmologia, astrofísica, mecànica quàntica i matèries semblants, que per a mi són impenetrables. I ho deixarem ací, perquè no és això del que volia parlar. O no sobretot, perquè Ramon, a més de tot això, és un home d'extensos interessos en el camp de les humanitats, gran lector i agut comentarista de les seues lectures, fets dels quals puc donar fe. I jo, pobre de mi, ignorant dels rudiments de la física, pense que la millor cosa que puc fer és, potser amb massa poc rigor i amb un excés de fantasia i de prosa literària, comentar precisament alguns dels aspectes més fascinants de la seua obra científica. Espere que els oients, i ell mateix, em perdonen tan tan imperdonable gosadia.

Tal com sovint he sospitat, bona part de la física teòrica, i quasi tota l'astrofísica, la cosmologia i altres ciències dels límits, estan fetes a parts iguals de metafísica i de poesia. Això no és cap retret ni, ni desconfiança en la profunda seriositat dels postulats que defensen, ni suspicàcia davant dels acceleradors de partícules o del telescopi Hubble. Dir que són poesia i metafísica significa, per mi, un dels mes grans elogis que puc fer a una branca del coneixement humà. El més gran de tots seria dir que són pura mística, i al pas que van em fa l'efecte que no tardaran a meréixer-lo. Sobretot si és veritat –que certament deu ser-ho—tot el que explicava fa temps el professor Ramon Lapiedra, en una conferència sobre *La creació de l'Univers,* que vaig seguir atentament. Això era a Borriol, fa vint anys, dins d'un cicle organitzat sota els auspicis de l'IEC. Supose que van triar Borriol recordant que allà hi ha el punt exacte on el meridià 0, dit de Greenwich, es troba amb el paral·lel 40, segons les medicions històriques fetes a finals del segle XVIII per l'astrònom Pierre Méchain, protegit pel Baró de la Pobla Tornesa i senyor de Borriol, i això ja és ciència exacta. Ramon Lapiedra va estar simplement magistral. Jo –com la major part dels assistents– vaig acabar com el negre del sermó, "*con los pies fríos y la cabeza caliente"*, però aquell dia començà el meu interés pels misteris de la física teòrica i la cosmologia. Vaig descobrir que l'electró, o el *spin* dels electrons, no té prou realitat òntica per a garantir-nos per endavant les mesures exactes que el cor demana i la ment necessita, i el professor Lapiedra em va confessar després, sopant, que els quarks tampoc no en tenen. Mala cosa, si volem superar els límits dels sistemes caòtics: però si els poguérem superar, coneixeríem el futur de la història, i la llibertat humana quedaria considerablement tocada. Sembla que al tràfec entre neurones li passa una mica com al dels electrons: que no podem saber per endavant on ens portarà, i açò deixa una mica de llibertat a l'esperit, que tampoc no se sap mai cap on ha de bufar. Però tot això, com afirmava el conferenciant, és bàsicament una intuïció, una sospita. Una sospita estètica, necessària, poètica. Com la "insuficient realitat òntica" és una sospita metafísica.

Els místics més místics afirmen que Déu és exactament no res: és el buit sense temps. De moment, sembla que, "abans" o "sempre", o com en poguem dir amb paraules humanes, hi havia una "escuma quàntica", bellíssima metàfora, que en prosa ignorant pot ser definida com "una realitat física sense espai ni temps". Davant d'això, el misteri de la Trinitat és pura transparència. No sé si ve d'ací el meu gust, ja antic, per llegir molt sobre allò que entenc poc o no gens, com ara papers sobre biologia molecular i sobre què vol dir la vida, o sobre la incertesa de la percepció del món, com el volum *El dèficit de la realitat i la creació del món,* del professor Ramon Lapiedra, que vaig llegir un mes d'agost, mirant la mar nocturna i les estrelles. Se suposa que era un llibre de divulgació, però jo llegia tossudament

capítol rere capítol sense poder comprendre'n molt ni poc, i al final vaig confessar a la meua dona: "no hi he entés res, però ara sé més clarament què és allò que no sabré mai". Com la neurobiologia molecular i els secrets del cervell, que és la matèria a què es dedica la meua filla Helena des de fa més de vint anys. El comú dels mortals no agrairem mai prou el treball constant d'aquells pocs que van obrint lentament els camins del misteri.

En fi, vostés ja saben la història: al principi no hi havia res, com aquell que diu, a penes un punt més petit que un protó, tot el futur tancat en una infinita i poètica petitesa. I en un no res de temps, a penes una mínima fracció de milmilionèsima de segon, el punt es va fer gros i va esclatar, i d'allà venim tots, i totes i tot: la pols de les estrelles, les estrelles, els déus olímpics, l'arena del desert, el foc del sol, els colors de les banderes i les Variacions Goldberg de Bach. Els gnòstics, d'aquest nucli primer que rebenta o esclata en deien l'ou diví: d'un ou venia tot i a l'ou segurament havia de tornar tot algun dia, en un procés d'infinit retorn cíclic: els gnòstics, com els atomistes i altra gent grega i antiga, tenien una visió del món més coherent que no sembla. Però els astrofísics pareix que han decidit que el món no s'acabarà amb una contracció final, un retorn a aquell ou primordial, sinó que, parlant en termes vulgars, s'anirà expandint i enrarint a poc a poc i, per emprar un llenguatge més aviat poètic, finalment tot el que quedarà en el cosmos seran forats negres, cendra cremada d'estrelles: l'univers serà fosc i fred.

I al final del final els forats negres es desfaran en partícules errants que al seu torn es desintegraran per deixar només un buit infinit i sense forma, si és que no he dit cap bestiesa imprudent, cosa molt probable. Aquesta és, doncs, la perspectiva de l'eternitat. O de la dimensió temporal que s'hi aproxima, ja que el final previst tindrà lloc d'ací a tants milers de milions d'anys que, si són calculables en zeros, no són de cap manera imaginables. Val la pena, per tant, pensar què podem fer, mentre dura aquest univers nostre i personal, per anar passant la vida de la manera més útil i agradable. Llegir literatura, per exemple, escoltar Bach, mirar la mar, que són algunes de les ocupacions que fan més tolerable el pas del temps. Si el futur és el fred i el no res, mirem de calfar i d'omplir una mica el present: no és tan difícil. I, si és possible, intentem viure d'una manera tan exemplar, tan profitosa, tan plena de dignitat i tan personalment i civilment responsable com la de Ramon Lapiedra, que és una de les persones més admirables i dignes de respecte que he tingut la fortuna immensa de conéixer i de poder considerar amic.

I ara, posant els peus en terra ferma, vull acabar amb les paraules finals del filòleg Antoni Ferrando en el discurs a què m'he referit abans: "Com veus, Ramon, hi ha encara molts obstacles a superar. A pesar de les dificultats, no deixarem de reivindicar i exercir els nostres drets. A tu i als que tenim una certa edat ens agradaria poder oferir a les noves generacions un País Valencià més just i més democràtic, també en l'àmbit lingüístic. Moltes gràcies, Ramon, per tot el que has fet per la nostra llengua i pel nostre país. La teua actitud i el teu exemple ens conviden a persistir. Pots estar segur que hi persistirem."

Joan F. Mira i Casterà
Escriptor i catedràtic de Grec de la Universitat Jaume I

Xarxa Vives d'universitats

Universitat Abat Oliba CEU
Universitat d'Alacant
Universitat d'Andorra
Universitat Autònoma de Barcelona
Universitat de Barcelona
Universitat CEU Cardenal Herrera
Universitat de Girona
Universitat de les Illes Balears
Universitat Internacional de Catalunya
Universitat Jaume I
Universitat de Lleida
Universitat Miguel Hernández d'Elx
Universitat Oberta de Catalunya
Universitat de Perpinyà Via Domitia
Universitat Politècnica de Catalunya
Universitat Politècnica de València
Universitat Pompeu Fabra
Universitat Ramon Llull
Universitat Rovira i Virgili
Universitat de Sàsser
Universitat de València
Universitat de Vic · Universitat Central de Catalunya